

Чому одні з цих діянь є правопорушеннями, а інші ні?

3. Прокоментуйте слова І. Гете: «Поведінка — це дзеркало, в якому кожен показує своє обличчя».

УРОК № 6

Тема: Юридична відповідальність

Мета: розкрити зміст понять юридичної відповідальності, крайньої необхідності, необхідної оборони; ознайомити з видами юридичної відповідальності та конституційними принципами юридичної відповідальності; навчити визначати наявність підстав для притягнення до юридичної відповідальності, аналізувати події суспільного життя з точки зору права; виховувати поважне ставлення до законів і законності.

Обладнання й матеріали: Конституція України, Кримінальний кодекс, Адміністративний кодекс, Цивільний кодекс.

Базові поняття й терміни: юридична відповідальність, види юридичної відповідальності.

Тип уроку: комбінований.

Структура уроку

- I. Організаційний етап
- II. Актуалізація опорних знань і мотивація навчальної діяльності
- III. Вивчення нового матеріалу
 1. Що таке юридична відповідальність.
 2. Види і принципи юридичної відповідальності.
 3. Особливості юридичної відповідальності неповнолітніх.
- IV. Узагальнення й систематизація знань та вмінь учнів
- V. Самостійна робота учнів
- VI. Підсумки уроку
- VII. Домашнє завдання

Хід уроку

I. Організаційний етап

► *Перевірка домашнього завдання:*

а) учитель проводить експрес-опитування щодо визначення понять: правомірна поведінка, правопорушення, злочин, проступки, об'єкт

правопорушення, протиправне діяння, суб'єкт правопорушення, об'єктивна і суб'єктивна сторона правопорушення, вина, мотив та мета правопорушення. Учні наводять приклади щодо кожного з цих понять;

б) учитель зачитує витяги з найкращих есе за темою «Роль закону в житті людини».

II. Актуалізація опорних знань і мотивація навчальної діяльності

Учитель розповідає про те, що жити в суспільстві й бути вільним від нього неможливо: у будь-яких життєвих ситуаціях людина повинна погоджувати свої вчинки з існуючими в суспільстві нормами й цінностями, з інтересами інших людей. Діючи згідно з ними, вона діє відповідально. У свою чергу, суспільство постійно контролює діяльність людини, адекватно реагуючи на різні варіанти поведінки (заохочуючи, схвалюючи відповідальну поведінку й караючи порушника). Тому відповідальність можна охарактеризувати як суспільні відносини між людиною і контролюючою її поведінку інстанцією (державою, суспільством). Завдяки їй у суспільстві й забезпечуються організованість і порядок.

Одним із засобів боротьби з правопорушеннями є юридична відповідальність.

III. Вивчення нового матеріалу

► Розповідь учителя

1. Що таке юридична відповідальність

Юридична відповідальність — це юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних соціальних благ чи цінностей (матеріальних, духовних чи особистих), які належали йому до факту правопорушення.

Появі юридичної відповідальності передують неправомірні поведінка. У ній знаходить відбиття негативне ставлення держави до правопорушення й людини, яка його скоїла.

Юридична відповідальність проявляється в певних негативних наслідках для правопорушника (штраф за безквитковий проїзд у приміській електричці, відшкодування збитку винуватцем автоаварії, догана студентів, який пропускав заняття, і т. д.). Право застосовувати ті чи інші міри впливу надано державним органам (іноді й недержавним) і посадовим особам. Але оскільки в одного є право покарати, то в іншого з'являється обов'язок прийняти це покарання. Саме в цьому обов'язку й полягає суть юридичної відповідальності.

2. Види і принципи юридичної відповідальності

Будь-який відступ від норм, що прийняті в суспільстві, зустрічає явний чи прихований осуд. Особа, яка здійснила аморальний вчинок,

засуджується людьми. Будь-яке правопорушення передбачає певну юридичну відповідальність.

Залежно від видів правопорушень розрізняють *види юридичної відповідальності*:

- ◆ *кримінальна відповідальність* — полягає в застосуванні покарання до винної у вчиненні злочину особи;
- ◆ *адміністративна відповідальність* — полягає в накладенні адміністративних стягнень (штрафи, втрата спеціальних прав, попередження та інші) на винних осіб, які порушили правила, що діють у сфері державного управління;
- ◆ *цивільно-правова відповідальність* — полягає в накладенні цивільно-правових стягнень (неустойки, штрафу, пені, відшкодування збитків) на винну особу за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, або за заподіяння позадоговірної майнової шкоди, а також за порушення деяких особистих прав (честь, гідність, ділова репутація);
- ◆ *дисциплінарна відповідальність* — здійснюється у формі накладення адміністрацією підприємств, організацій дисциплінарних стягнень за порушення дисципліни. Розрізняють такі *види дисциплінарної відповідальності*: трудова, військова, службова, навчальна та інші.
- ◆ *матеріальна відповідальність* — різновид юридичної відповідальності працівника за майнову (матеріальну) шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації;
- ◆ *конституційна відповідальність* — особливий вид юридичної відповідальності, що настає за вчинення конституційного правопорушення.
- ◆ Можна сказати, що юридична відповідальність являє собою адекватну «відповідь» держави на порушення норм права і ґрунтується на таких принципах:
 - ◆ відповідальність винної особи за діяння, а не за виявлення наміру;
 - ◆ законність, невідворотність, доцільність і справедливність покладення юридичної відповідальності;
 - ◆ гуманність і своєчасність юридичної відповідальності.

3. Особливості юридичної відповідальності неповнолітніх

Неповнолітній (особа, яка не досягла 18 років), який скоїв злочин, нестиме за своє діяння кримінальну відповідальність з 16 років. За деякі злочини (убивство, зґвалтування) передбачена відповідальність з 14 років.

До дитини, що скоїла злочин у віці від 11 до 14 років, не можуть бути застосовані кримінальні покарання. Батьки такої дитини сплачуватимуть штраф до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (його розмір на цей час становить 17 гривень).

У разі скоєння неповнолітнім адміністративного проступку, він нестиме відповідальність з 16 років (наприклад, за порушення правил дорожнього руху, за образливе чіпляння до перехожих, за порушення громадського порядку і спокою).

Якщо неповнолітнім скоєне цивільне правопорушення (наприклад, нанесення майнової шкоди іншій людині), то обов'язок відшкодувати збитки настає з 14 років, за умови, що він має власне майно чи заробіток. За відсутності власного майна чи заробітку шкоду повинні відшкодувати його батьки. На батьків покладається такий обов'язок і до виповнення дитині 14 років.

Потім учитель пропонує учням за методом «Негативна рольова гра» (див. Додаток 1) розіграти одну із запропонованих учнями ситуацій, у яких неповнолітні несуть юридичну відповідальність. Після цього, використовуючи цей самий метод, «переграють» спочатку всю гру у правильний спосіб.

IV. Узагальнення й систематизація знань та вмінь учнів

► *Запитання для повторення й обговорення*

1. Які існують види юридичної відповідальності?
2. Якими є цілі та принципи юридичної відповідальності?
3. Якою є мета юридичної відповідальності?

V. Самостійна робота учнів

► *Визначте, чи настане відповідальність у наведених ситуаціях:*

- ◆ 2 жовтня 2007 року громадянин К. вчинив крадіжку на суму 90 грн і 12 жовтня того ж року був затриманий. 1 листопада 2007 року набув чинності закон, за яким крадіжка на суму до 500 грн не є кримінальним злочином, а тягне лише адміністративну відповідальність. (*Відповідь:* громадянин не буде притягнутий до кримінальної відповідальності, тому що закон, який пом'якшує чи скасовує відповідальність, має зворотну силу.)
- ◆ Власник мотоцикла відмовився надати його для того, щоб відвезти до лікарні людину, яка потрапила в аварію. Юнаки мотоцикл відібрали силою, проте повернули його власникові того ж дня. (*Відповідь:* юнаки не будуть притягнуті до кримінальної чи адміністративної відповідальності, тому що вони діяли в стані крайньої необхідності.)

VI. Підсумки уроку

1. Учитель оцінює самостійну роботу учнів.
2. Учні самостійно підбивають підсумок уроку, використовуючи нові знання, які вони здобули в процесі уроку, демонструють розуміння змісту юридичної відповідальності, наводять приклади щодо юридичної відповідальності неповнолітніх.

VII. Домашнє завдання

1. Установити і записати до таблиці види юридичної відповідальності, яка настає в пропонуваніх ситуаціях: